

A változó trendek és értékrendek kora

1971. Párhuzamos különidők

LÓSKA LAJOS

BTM Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár, 2018. X. 13. – 2019. II. 28.

A közelmúltnak az 1960-as évek történéseiről szóló nagy számú kiállítása megteremtette annak a lehetőségét, hogy napjainkra szinte hiánytalanul feldolgozza a szakma az évtized képzőművészetét, így ez az időszak a magyar művészet egyik legalaposabban tanulmányozott periódusa lett. E fokozott érdeklődés természetes is, hiszen művészetünkben a múlt század hetedik évtizedének második felében/végén következett be az a fordulat, amellyel a szocreál erózióját követően – ha lassan is – újból kapcsolódott az egyetemes irányzatokhoz, illetve kialakította egyéni karakterét. Érdeemes tehát felhívni a figyelmet az idősakkal foglalkozó eseményekre. A múlt esztendő végén nyílt, és még az ideai év elején is megtekinthették a Magyar Nemzeti Galériában az évtized hivatalos és félhivatalos

tendenciáit felvonultató *Keretek között* című tárlatot. Ezzel szinte egy időben jelentkezett a Műcsarnokban a kor elfeledett, kevésbé méltatott alkotóinak munkásságát megidéző *Féltárnyékban*, továbbá ugyancsak hasonló témát választott a 2017 novemberében, a Petőfi Irodalmi Múzeumban rendezett szimpózium, *A remény évei* is. És most, október közepén egy újabb kiállítás tárta ki kapuit a nagyérdemű előtt a Fővárosi Képtárban, az 1968 és 1973 közötti évek művészetét feldolgozó *1971. Párhuzamos különidők*. (A kurátorok: Hegyi Dóra, László Zsuzsa, Leposa Zsóka, Róka Enikő, Százados László.) A tárlat tájékoztatójából megtudhatjuk, hogy a kollektív „két egykorú műcsoportból indul ki, és ezeken keresztül mutat rá a Kádár-korszak képzőművészetének párhuzamos jelenségeire. Két meghatározó művészgeneráció összetett viszonyrendszerét vizsgálja anélkül, hogy esztétikai vagy történelmi ítéletet mondana. Igyekszik feltárni és bemutatni a műveket, létrejöttük közegét: az eltérő és egyidejűleg létező művészetfogalmakat, az egymással szembenálló pozíciókat, vitákat, és végső soron a hatalom és a művészet bonyolult kapcsolatát.”

Miközben a korszak gazdasági hátterének fontosságát és a mikrotörténet-írás jelentőségét taglaló megnyitót hallgattam, az tűnt fel, hogy a látogatók zömét nem az érdeklődő műkedvelők, sőt még csak nem is a művészek teszik ki, ahogy az többnyire lenni szokott, hanem főként a művészettörténész szakma. A vernisszázst követően az is kiderült, hogy a rendezők a kollektív úgy csoportosították, hogy megtekintése több helyszínről is elkezdhető. Én a legegyszerűbb megoldást választottam. Elindultam a templomtér felé, ahol a hivatalos szocialista művészet képviselőinek munkái találhatóak. De ezeket az előtérben – mintegy felütésként – megelőzte két, már az új művészeti irányzatokat képviselő alkotás, Kondor Béla remek, halála évében, 1972-ben befejezett pannója, *A szentek bevonulása a városba* és az új generációt képviselő Haraszty Istvánnak *Egy piros gomb* című, hosszú ideig csak tervként ismert mobilja. Ezek megtekintése után jutottam el a főhajóba, ahol hirtelen

GULYÁS GYULA: *Plasztika*, 1968–1969, festett gipsz, vas, 100×100×100 cm

HUNGART © 2018

Foto: Berényi Zsuzsa

Beke László: *Elképzelés*, 1971

főlem magasodott a hivatalos művészek munkáit felsorakoztató, Kaszás Tamás tervezte installáció. Az építmény kapcsán a MNG-ben rendezett 60-as évek-tárlatnak az ideológia erejét szimbolizáló állványzata jutott az eszembe. Kaszás installációja azonban tartó funkcióján túl egy körüljárható színházi díszlet szerepét is betölti, amelynek homályos, sejtelmes hátsó traktusában a kiválasztott alkotókról – Hincz Gyuláról, Somogyi Józsefről és Domanovszky Endréről –, illetve ellentétként a modern eszmékért kiálló Németh Lajos professzorról szóló videofilmeket lehet nézni. Ha felmerülne a látogatóban a kérdés, hogy miért éppen az említettek képei és szobrai kerültek e szakrális térbe, hiszen másokkal is lehetett volna szemléltetni az időszakot, a magyarázó szövegből megtudhatjuk, hogy ezeknek a Velencei Biennálét is megjárt művészeknek a munkái 1971-ben a BTM frissen felújított budavári épületében szerepeltek. A kontinuitást az adja, hogy a Fővárosi Képtár jelenleg a BTM-hez tartozik. Meg kell jegyezni, hogy a felvonultatott gobelinek, pannók, festmények és szobrok már a szocialista realizmus egy szalonképesebb,

kevésbé naturalista-figurális változatát képviselik. S bár a szóban forgó alkotók elfogadták a korszak ideológiáját, tudnunk kell, hogy az akkoriban a murális munkák területén legtöbbet foglalkoztatott Hincz Gyula (*Tudomány, /vázlat/, 1963–64*) a két háború közötti modernizmust, Domanovszky Endre (*Nyár, 1970, Lovak, 1971*) pedig a Római Iskola neoklasszicizmusát odahagyva lett az 1956 utáni kultúrpolitika által támogatott oldottabb szocialista művészet reprezentánsa. Ugyanez a szemlélet jellemzi Somogyi Józsefnek a naturálisnál szikárabb (*Család, 1962*), valamint Kerényi Jenőnek a naturalizmusnál expresszívebb kisbronzait is (*A Madách Színház homlokzatának szobortervei, 1960–61*).

A másik műegyüttest az 1960-as évek második felében fellépő progresszív, neoavangárd alkotók munkái képviselik az emeleti folyosón, de hozzájuk tartoznak Beke László 1971-es konceptuális, *Elképzelés* című felhívásának dokumentumai is az oratóriumban.

A folyosón azok az 1968 és 1973 között készült művek tekinthetők meg, amelyeknek zömét a Fővárosi Képtár kiváló modern anyagából és a Magyar Nemzeti Galéria kollekcijából választották ki a kurátorok, de itt találjuk Haraszty Istvánnak a székesfehérvári Szent István Király Múzeum tulajdonában lévő, bezártságot szimbolizáló *Madárkalitkáját* (1971) is. Ezt azt követően konstruálta,

Részlet a kiállításból

MAURER DÓRA: *V. május 1-jei felvonulása mesterséges talajon, (privát május 1-jei felvonulás mesterséges mezőn), 1971, papír, porfesték, fotó, 69×88×8 cm © Maurer Dóra 2018*

hogy nem kapott útlevelet Nyugat-Európába. A folyosóra helyezett kollekciónak főként az Iparterv-csoportra, részben a Szüreenonnal indulókra koncentrált. Közel a refektórium bejáratához Lakner László múzeumi kartont reprodukáló olajfestménye, a *Suba* (1970) fogadja a nézőt, de fontosak mellette finom, hiperrealista ceruzarajzai is. Továbbra is a festőknél maradvánnyal találkozhatunk többek között Bak Imre hard edge-től megérintett *Kék keret* című (1968) olajképével és Keserü Ilona plasztikus kompozíciójával (*Forma 3*, 1969). A grafikát Baranyay András testrészleteket megörökítő litográfiái és Major Jánostól a *Scharf Móric emlékezete* (1966) képviselik a leglátványosabban. A szobrok közül kiténik Jovánovics György *Részlet a nagy Gilles-ből* című (1968), gipszből készült munkája, valamint a csoportokhoz nem tartozó Gulyás Gyula korai, egyszerre organikus és szerkezetes monumentuma (*Plasztika*, 1968–69). Láthatunk műveket ezeken kívül a korszak fiataljainak példaképeként szolgáló Korniss Dezsőtől és Bálint Endrétől, majd a bejáratától távolodva

az egyéni úton járó Kondor Béla nyomatai és a „hivatalos” művészek – Bernáth Aurél, Bortyik Sándor, Kokas Ignác, Kiss Nagy András – alkotásai foglalnak helyet. A sort Pinczehelyi Sándor emblematikus *Sarló és kalapácsa* (1973) és Tót Endre *Talpra magyar avantgárd!* című (1973) festménye zárja.

A refektóriumhoz visszatérve tekinthetjük meg a tárlat sarokpontját, Beke László 1971-ben megfogalmazott *Elképzelés* című felhívásának dokumentumait. E projektjéről a következőket írja az 1994-ben megjelent *Művészet/Elmélet* című tanulmánykötetében: „1971 augusztusában *Elképzelés* címmel felhívást intéztem 28 művészhez, azzal a szándékkal, hogy tőlük kísérleti jellegű alkotásokat kérjek, és ezeket szűkebb közönség előtt megtekintésre

HARASZTY ISTVÁN: *Madárkalitka, 1972, fém, 60×32×49 cm HUNGART © 2018*

fotó: Berényi Zsuzsa

fotó: Berényi Zsuzsa

ANYAGA:

*fehér
kecskeszőr,*

LELTÁRI SZÁMA:

371067

SZÁRMAZÁSI HELYE:

Magyar-Baksa

fotó: Berényi Zsuzsa

LAKNER LÁSZLÓ: *Suba (Bunda)*, 1970, olaj, vászon, 145x195 cm
HUNGART © 2018

és megvitatásra bocsássam. A kiírás témája a következő volt: „a MŰ = az ELKÉPZELÉS DOKUMENTÁCIÓJA” –, amivel jelezni kívántam, hogy ez alkalommal teljes értékű műnek tekintendő minden olyan megoldás (vázlat, leírás, fénykép stb.), mely elégséges információt nyújt a művész koncepciójáról. A felhívásra végül is 31 művész válaszolt.”

Az írás további részében a szerző foglalkozik a hozzá eljuttatott és a kiállításon szereplő alkotók, Bak Imre, Csiky Tibor, Erdély Miklós, Fajó János, Türk Péter és társaik zömmel konceptuális műveivel is. Mindegyiket természetesen nem tudom felsorolni, ezért kedvcsinálónak megemlítek néhányat közülük. Haraszty például gyerekjátékokból kiindulva készített tervet hatalmas mozgó szerkezetek kivitelezéséhez. Az oratóriumban megtekinthető továbbá Gulyás Gyula *hegybevarrás* akciójának fényképe. A pécsi művészek legtöbbször különböző konstruktivista projektekkel jelentkezett, de láthatunk dokumentációt a land art akcióikról is. Attalai Gábor, Csáji Attila és Lakner László konceptuális fotókat küldött Beke felhívására, Baranyay pedig fényképeket a testrészeket ábrázoló litográfiáiról. Ha van időnk, hosszan elbőkláshatunk a térben felfüggesztett ötletek és tervek között. Említést érdemel, hogy most kerültek először a közönség elé azok a dokumentumok, amelyeket Kovalovszky Márta a Szent István Király Múzeumban tervezett, majd nem engedélyezett *Elképzelés* című kiállítás másik részének szánt.

Befejezésül meg kell jegyezni, hogy az 1971. *Párhuzamos különidők* című tárlat a 60-as évek utolsó két esztendejével indít, a 70-es évek elejére – pontosan 1971-re – összpontosít, arra a periódusra, amely nagyrészt a koncept art megszületésének az időszak volt a magyar képzőművészetben.

HARASZTY ISTVÁN: *Egy piros gomb – Húzd meg, ereszd meg*, 1972-1987, kinetikus szobor, mobil, acél, vörösréz, műanyagzsinór, elektromos berendezés HUNGART © 2018

fotó: Berényi Zsuzsa